

KOREYS TILI TARIXI VA UNING RIVOJLANISHI

Ruziqulova Gulsanam Abdulaziz qizi

O'ZDJTU 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16668930>

Annotatsiya: Ushbu maqola koreys tili alifbosining vujudga kelishi, genetik jihatlarini, insonlarning bu tilni qay darajada qabul qilishi, qaysi tillar bilan grammatik jihatdan o'xshashi va farqlanishlari, shu bilan birga bugungi kundagi taraqqiyoti haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: hangul, chosongul, hanja, batchim, genetika, grammatik struktura.

Barchamizga ma'lumki, har bir tilning vujudga kelishi uning alifbosi paydo bo'lishi bilan bog'liq. Janubiy Koreyada hangul, Shimoliy Koreyada chosongul koreys milliy alifbosi hisoblanadi. Hangul 1443-yilda Buyuk Qirol Sejong tomonidan koreyslar tomonidan koreys tilini yozishda asosiy yozuv sifatida foydalanilgan Xitoy-Koreya hanja logografikkiga to'ldiruvchi (yoki muqobil) sifatida xizmat qilib, savodxonlikni oshirish maqsadida yaratilgan. Gojosen davrida (ming yildan ortiq vaqtni qamrab olgan va miloddan avvalgi 108-yilda tugaydi), klassik xitoy tilidan foydalanish bilan birga. Natijada, Hangul dastlab koreys ziyolilari tomonidan qoralandi va yomonlandi. Yozuv eonmun ("xalq yozuvi") nomi bilan tanildi va Koreya XX asr o'rtalarida Yaponiyadan mustaqil bo'lganidan keyingi o'n yilliklar ichida asosiy koreys yozuviga aylandi. Zamonaviy hangul orfografiyasida 24 ta asosiy harf ishlatiladi: 14 ta undosh harf va 10 ta unli harf. Shuningdek, asosiy harflarning birlashishi natijasida hosil bo'lgan 27 ta murakkab harf mavjud: 5 ta zamon undosh harfi, 11 ta murakkab undosh harf, va 11 ta murakkab unli harflar. Asl alifbodagi to'rtta asosiy harf endi ishlatilmaydi: 1 ta unli harf va 3 ta undosh harf. Koreyscha harflar alifbo harflari tartiblangan holda bo'g'in bloklarida yoziladi. ikki o'lchovda. Masalan, koreyscha "asal ari" (kkulbeol) so'zi ㄱ ㅏ ㅓ ㅕ ㅗ ㅛ ㅜ ㅠ ㅡ ㅝ ㅞ emas, gaeba deb yoziladi. Bo'g'inlar undosh harf bilan boshlanadi, keyin unli harf, keyin esa batchim deb ataladigan boshqa undosh harf (koreyscha: 받침 daewon). Agar bo'g'in unli tovush bilan boshlansa, undosh ㅇ (ng) unsiz o'rin egallovchi vazifasini bajaradi. Biroq, ㅇ gapni boshlaganida yoki uzoq pauzadan keyin qo'yilsa, u glottal to'xtashni bildiradi.

Bo'g'inlar asosiy yoki zamon undoshlari bilan boshlanishi mumkin, lekin murakkab emas. Unli tovush asosiy yoki murakkab, ikkinchi undosh esa asosiy, murakkab yoki cheklangan miqdordagi zamon undoshlari bo'lishi mumkin. Bo'g'in qanday tuzilganligi unli belgisining asosiy chizig'i gorizontali yoki vertikal bo'lishiga bog'liq. Agar asosiy chiziq vertikal bo'lsa, birinchi undosh va unli ikkinchi undoshning ustiga (agar mavjud bo'lsa) yoziladi, lekin gorizontali asosda barcha komponentlar yuqoridan pastga qarab alohida yoziladi.

An'anaviy xitoy va yapon yozuvlarida, shuningdek, Sharqiy Osiyodagi boshqa ko'plab matnlarda bo'lgani kabi, koreyscha matnlar ham an'anaviy tarzda yuqoridan pastgacha, o'ngdan chapga yozilar edi, ba'zan stilistik maqsadlarda ham shunday. Biroq, endi koreys tili odatda chapdan o'ngga yoziladi, yapon va xitoy tillaridan farqli o'laroq, so'zlar orasidagi bo'shliqlar ajratuvchi vazifasini bajaradi. Hangul - Shimoliy va Janubiy Koreya bo'ylab rasmiy yozuv tizimi. Bu Xitoyning Jilin provinsiyasidagi Yanbian Koreya avtonom prefekturasi va Changbay Koreya avtonom okrugining hamkorlikdagi rasmiy yozuv tizimi. Hangul,

shuningdek, Cia-Cia tilida cheklangan foydalanishni ko'rgan. Koreys tilining genetik jihatlari — ya'ni tilshunoslikdagi kelib chiqishi va boshqa tillar bilan qarindoshligi — hanuzgacha ilmiy muhokama va bahs mavzusidir. Quyida uning asosiy genetik jihatlari haqida qisqacha ma'lumot beraman:

1. Til sinfi (til oilasi) jihatidan mavqei

Koreys tili an'anaviy ravishda yalg'iz turuvchi til (isolat) deb qaraladi, ya'ni u hech bir ma'lum til oilasiga aniq kiritilmagan. Biroq, ba'zi tilshunoslar uni quyidagi guruhlar bilan bog'lashga harakat qilgan:

a. Altaik nazariyasi

Ba'zi tadqiqotchilar koreys tilini altaik tillar oilasiga (turkiy, mo'g'ul, tungus-manjur tillari bilan birga) kiritishga urinishgan. O'xshashliklar fonetika, morfologiya va sintaksisda mavjud bo'lsa-da, bu nazariya keng miqyosda qabul qilinmagan.

b. Dravid tillari bilan o'xshashlik

Ba'zilar koreys tilida dravid tillari (Janubiy Hindistonda tarqalgan tillar) bilan leksik va grammatik o'xshashliklar borligini ta'kidlaydi, lekin bu ham aniq dalillarga asoslanmagan.

c. Yapon tili bilan aloqasi

Yapon tili bilan koreys tilining tuzilmasida sezilarli o'xshashliklar bor: agglutinativ tuzilma, SOV (subyekt–obyekt–fe'l) so'z tartibi, hurmat darajalari va h.k.

Shunga qaramay, koreys va yapon tillari orasida genetik qarindoshlik mavjudmi, degan savolga hozircha aniq javob yo'q. Ko'pchilik tilshunoslar bu o'xshashliklarni areal (hududiy) ta'sirlar bilan izohlaydi. Yapon tilida iyerogliflardan foydalanilsa, koreys tilida iyerogliflar yo'q.

2. Ichki tuzilma (tipologik jihatlar)

Agglutinativ til: so'zlar qo'shimchalar orqali yasaladi va grammatik ma'no aniq qo'shimchalar bilan ifodalanadi.

So'z tartibi: SOV (Subyekt–Obyekt–Fe'l).Fonologiya: unli va undoshlar tizimi soddaroq, urg'u muhim ahamiyatga ega emas.Hurmat shakllari: tilning asosiy xususiyatlaridan biri, harakatni bajaruvchiga yoki tinglovchiga nisbatan ijtimoiy masofa ifodalanadi. Hurmat shakl qo'shimchasi -(으)시 bo'lib, ba'zi so'zlarni bu qo'shimcha orqali yasay olmaymiz, ya'ni ingliz tilida noto'g'ri fe'llar bo'lgani kabi koreys tilida ham noto'g'ri so'zlar bor va biz ularni faqatgina yodlash orqali eslab qolishimiz mumkin. 먹다(mogta) – yemoq fe'lining hurmat shakli – 드시다(tisheda) ya'ni o'zbek tilida yedilar deganimizga to'g'ri keladi. Koreys tili hozircha genetik jihatdan mustaqil til (isolat) deb qaraladi. U yapon, mo'g'ul, turkiy tillarga tipologik jihatdan yaqin bo'lishi mumkin, lekin bu o'xshashliklar genetik emas, balki geografik va madaniy yaqinlik bilan bog'liq bo'lishi ehtimol.

Koreys tilining grammatik strukturasi haqida so'z olib borar ekanmiz, albatta, birinchi bo'lib bizning ona tilimiz bo'lgan o'zbek tilining grammatik tuzilishiga qiyoslashdan boshlaymiz. O'zbek tili gap tartibi: ega+aniqllovchi+to'ldiruvchi+hol+kesim yoki aniqllovchi egadan oldin ham kelishi mumkin ya'ni ega gap boshida kesim esa gap oxirida koreys tilida ham xuddi shunday. Masalan, "Men maktabga boraman" gapini oladigan bo'lsak, koreys tilida quyidagicha "저는 학교에 가요" aytiladi.Bunda 저는-men,학교-maktab,에-ga qo'shimchasi, 가요

boraman. Ko'rishimiz mumkinki, gap tartibida hech qanday o'zgarish sodir bo'lmadi. Shu o'rinda yana bir narsani aytish joizki, o'zbek tilida bosh kelishik qo'shimchasi yo'q bo'lsa ya'ni hech qanday qo'shimcha yo'qligidan biz bosh kelishikdaligini bilsak, koreys tilida **은/는/이/가** yoki **께서** kabi qo'shimchalar ot tarkibiga borligiga qarab bosh kelishikdaligini bilib olamiz. Bu qo'shimchalarni ko'rib nega buncha ko'p deydigan savol tug'ilishi tabiiy hol. Koreys tilida deyarli barcha qo'shimchalar batchim bor yo'qligiga qarab qo'shiladi. **은** va **이** qo'shimchalari batchim bo'lgan, **는** va **가** qo'shimchalari batchim yo'q bo'lgan so'zlar bilan birga ishlatiladi. **께서** bu qo'shimcha yuqoridagi qo'shimchalarning hurmat shakli bo'lib, o'zidan yoshi katta bo'lgan bobo, buvi, ustoz kabi so'zlarga qo'shiladi. **은/는** va **이/가** qo'shimchalarini farqini tushuntirish uchun ingliz tilidagi a/an va the artiklidan foydalanishimizga to'g'ri keladi. **은/는** qo'shimchalarini a/an kabi birinchi marta marta foydalanayotganimizda yoki umumiy hollarda qo'llasak, **이/가** qo'shimchalarini the artikli kabi ikkinchi marta ishlatilayotgan so'z oldidan yoki bo'lmasa, **있다/없다** (bor/yo'q) fe'llari bor gaplarda qo'llaniladi. O'z-o'zidan ma'lum bo'ldiki, ingliz tili va koreys tili qo'shimchalari o'xshash bo'lishiga qaramasdan, koreys tili gap strukturasi va ingliz tili gap strukturasi farq qiladi, chunki ingliz tilida ega gap boshida va egadan keyin, albatta, kesim va qolgan gap bo'laklari birin-ketin keladi. Egadan oldin aniqlovchi kelishini har uchala tilda ham ko'rishimiz mumkin. Misol uchun, "Chiroyli ayol keldi", ingliz tilida "A beautiful woman came" va koreys tilida "**예쁜 여자가 왔어요**" (Yeppin yojaka vassoyo). Koreys tili gap tuzilish qurilmasi o'zbek tiliga o'xshaganligi uchun o'rganish boshqa tillarga nisbatan osonroq faqatgina boshida qiyinchilik tug'dirishi mumkin, nimagaki, harflarini o'rganish ozgina qiyinroq.

Koreys tili o'rganish bugungi kunda nafaqat yoshlar, balki o'rta yoshlilar orasida ham internet, K-pop, kino va boshqa madaniy eksportlar orqali koreys tili global miqyosda tarqalmoqda. Hozirda koreys tilida dunyoning 75 milliondan ortiq kishi so'zlashadi. Shunisi quvonarliki, O'zbekistondagi yoshlarimiz ham Koreyaga borib, bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab, malakalarini oshirib kelmoqda. Biz kabi yoshlar koreys tilini mukammal o'rganib, grant yutish yoki o'qib turgan instituti orqali Koreyadagi nufuzli institutlarga o'qib, o'qish bilan birga oilasiga moddiy tomonlama yordam ham berishmoqda. O'rta yoshdagi insonlar esa Koreyaga borib, o'zlarini qoniqtira oladigan darajadagi oylik olish uchun til bilib borishga majbur bo'lishmoqda va til o'rganishmoqda.

Xulosa qiladigan bo'lsak, ko'p yillik o'tmishga ega bo'lgan koreys tili o'zbek tiliga o'xshashligi tomonidan o'rganish osonroq va shu tarzda keng tarqalishiga qaraganda dunyo tili darajasiga ham chiqishi mumkin.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Naver Encyclopedia (네이버 지식백과) Sayt manzili: <https://terms.naver.com>
2. Korean Literature Translation Institute (LTI Korea) Sayt manzili: <https://www.ltikorea.or.kr>
3. 국립국어원 (National Institute of Korean Language) Sayt manzili: [<https://www.korean.go.kr>](<https://www.k>
4. Kim Young-ha (김영하).